

DRUGA MEDNARODNA KONFERENCA O SOCIALNI EKONOMIJI

Prvega in drugega oktobra 2009 je v organizaciji Švedskega inštituta za socialno ekonomijo, Platforme za socialno ekonomijo Osrednje Švedske, Mednarodnega centra za raziskovanje in informiranje o javni, socialni in zadrufni ekonomiji ter Univerze Osrednje Švedske v glavnem mestu Jämtlandskega okrožja Östersund potekalo drugo mednarodno srečanje raziskovalk in raziskovalcev s področja socialne ekonomije.

Učne ure iz socialnega podjetništva ali zakaj je švedska čokolada boljša od perila Bjorna Börga

Številni udeleženci smo se prvih nekaj minut konference spraševali, zakaj ravno oddaljeni in težko dostopni Östersund, vendar smo ob uvodnih nagovorih hitro spoznali, da imata mesto in okrožje močno razvito tradicijo socialnega podjetništva in socialne ekonomije. Župan mesta Jens Nilsson, ki za svoje mesto pravi, da ima socialna ekonomija v njem osrednjo vlogo, je na oder prikorakal v promocijski majici mesta Ljubljana (to je bilo sicer bolj naključje kot ne, vendar hkrati odlična iztočnica za povabilo v Slovenijo) in pojasnil, da je

uspeh socialne ekonomije v veliki meri odvisen od lokalnih oblasti, ki morajo znati poslušati svoje občane in skupaj z njimi razvijati lokalne skupnosti. Po njegovem mnenju so spremembe mogoče le z udeležbo, sodelovanjem in vključevanjem ljudi, z uresničevanjem koncepta aktivnega državljanstva, z mrežo kakovostnih javnih socialnih storitev in s spodbujanjem socialnega podjetništva.

Jens Nilsson okrožje vodi že od leta 1997 in je podpredsednik Evropske mreže mest in regij za socialno ekonomijo (REVES). Njegovemu navdihujočemu govoru sta sledili promocija okrožja in predstavitev uspešnih primerov socialnega podjetništva, župan pa je konferenco aktivno spremljal oba dneva, nam pripravil nepozabno večerjo v Sindikalnem domu in tudi napovedal obisk v Sloveniji, ker nam želi predstaviti svoj koncept mesta, ki stavi na socialno ekonomijo. Večina udeležencev konference je prišla iz raziskovalnih ustanov, specializiranih za raziskovanje socialne ekonomije, in iz socialnih podjetij.

Socialna ekonomija se nanaša na zadrufe (kooperative), vzajemne družbe, združenja, fundacije, nepridobitne organizacije in druge oblike podjetništva, katerih namen ni ustvariti čim večji finančni dobiček za lastnike, ampak zagotavljati storitve ali izdelke svojim članom.

Socialno podjetništvo, imenovano tudi podjetništvo v imenu družbe, se tako nanaša na podjetja, katerih temeljni cilji so usmerjeni v zadovoljevanje potreb članov in skupnosti ter v demokratične delitve dobička, vodijo pa jih vrednote, kot so avtonomija delovanja, demokratičnost odločanja, enakost, sodelovanje in dajanje prednosti doseganju družbenih ciljev pred ustvarjanjem dobička. V socialnih podjetjih je zagotovljeno sodelovanje tako uporabnikov oziroma članov kot delavcev, delovanje pa temelji na načelih krepitve moči, udeleženosti ter kolektivne in individualne odgovornosti.

Večina udeležencev konference je prišla s področja ekonomije, zato so prispevki bolj obravnavali ekonomske učinke socialne ekonomije kot družbene.

V dveh dneh se je na štirih vzporednih zasedanjih zvrstilo več kot sto prispevkov.

Na vsakem so sočasno potekale delavnice. V povprečju je vsak dan potekalo kar dvanajst delavnic, na katerih so udeleženci predstavljali svoje prispevke, primere dobrih (in tudi slabih) praks ter raziskave o socialni ekonomiji iz Evrope, obeh Amerik, Afrike in Azije.

Predstavljalci so v prispevkih prikazali velike učinke socialne ekonomije, ki je bila v preteklosti velikokrat spregledana, vendar pridobiva gospodarski in socialni pomen, predvsem pa kaže na pomembnost enakomernejše, pravičnejše razdelitve bogastva, skrbi za okolje in zagotavljanja trajnostnega razvoja družbe.

Povzela bom le nekaj primerov, številni med njimi so bili predstavljeni na konferenci in so povezani z najpogosteje zastopanimi področji socialne ekonomije, drugi pa so rezultat domačih praks socialnega podjetništva.

- *Socialno in zdravstveno varstvo.* Socialna podjetja članom in uporabnikom zagotavljajo zdravstvene in socialne storitve. Takšne rešitve so pogoste v državah z neurejenim javnim zdravstvom, kot so Združene države Amerike. Znana ameriška zdravstvena zadruga je Berkeleyjska brezplačna klinika, ki je del Mreže delavskih zadrug širšega območja San Franciscas. Klinika je nastala leta 1969 kot rezultat gibanja zdravnikov ter zdravstvenih in socialnih delavcev, ki so delovali neposredno na ulici, saj sistem zdravstvene oskrbe ni bil (in še vedno ni) enako dostopen vsem državljanom. Njihovo vodilo je: »Zdravstvena oskrba je pravica, ne privilegij!« Svojih storitev nikomur in nikoli ne zaračunajo, delujejo pa kot zadruga, se pravi, da imajo z glasovanjem vsi pravico do soodločanja. ([Http://www.berkeleyfreeclinic.org/home.html](http://www.berkeleyfreeclinic.org/home.html).)
- *Zavarovalništvo.* Koncept organiziranja v zadruge se kaže predvsem v nižjih zavarovalnicah za člane. Dodatna zdravstvena zavarovanja, ki jih zagotavljajo izvajalci, organizirani v obliki zadrug, pomenijo prednost za zavarovance tudi iz vidika moči, ki jo imajo v odnosu do države, saj velja pravilo: več članov, več moči. Pri nas je na takšen način organizirana Vzajemna, vendar se kot problem pojavljata moč zavarovancev in njihov vpliv pri odločanju, prav tako pa svojim članom v primerjavi s tržnimi zavarovalnicami

ne ponuja večjih ugodnosti. Želja po večjem vplivu članov, torej zavarovancev, se kaže predvsem v civilnodružbeni pobudi Zveze društev upokojencev Slovenije, ki opozarja na to, da Vzajemna kot neprofitna zavarovalnica ne deluje neprofitno in v interesu članov, čeprav je bila ustanovljena prav s tem namenom. Izkušnje številnih držav so podobne in kažejo na to, da lahko socialno podjetništvo in socialna ekonomija brez ustreznega posredovanja države, urejene zakonodaje in pravega sklopa vrednot upravljavcev delujeta v nasprotju z interesi svojih članov.

- *Bančništvo.* Najbolj znan primer socialnega bančništva je verjetno Vaška banka (*Graamen bank*) iz Bangladeša, ki svojim komitentom od leta 1983 ponuja tako imenovane mikrokredite. Pri tem se je specializirala za mikrokredite za ženske iz ruralnih okolij Bangladeša, ki jih revščina in marginalizacija še posebej ogrožata. Koncept mikrokreditov se je medtem razširil po vsem svetu, na konferenci pa je bil predstavljen primer iz Venezuele. Tam je vlada leta 2006 uvedla zadružne svete, katerih cilj je zagotavljanje udeležbe in združevanja interesov različnih organizacij v skupnosti, družbenih skupin in civilnih pobud. Zadružni sveti omogočajo organizirano uresničevanje neposredne demokracije in soodločanje pri sprejemanju pomembnih odločitev za skupnost. Na podlagi takšnih pobud se je oblikovala Zadružna banka, katere cilj je spodbujanje in financiranje nepridobitnih projektov in projektov socialnega podjetništva v lokalni skupnosti.
- *Javne storitve.* Sem sodijo komunala, urejanje javnih površin, upravljanje stavb, javni prevoz, dobavljanje električne energije, telekomunikacij ipd. Zadruga *Vector Limited* je največji distributer električne energije na Novi Zelandiji in je prek sklada *Auckland Energy Consumer Trust* v 75,1-odstotni lasti članov (potrošnikov). Ta vsako leto posameznemu lastniku, torej potrošniku, izplača med 150 in 320 dolarjev dividend. Omenjena zadruga pa je v zadnjih letih vzbujala precej medijske pozornosti zaradi intenzivnih povezav med upravnim odborom zadruga in skladom. ([Http://www.vector.co.nz/](http://www.vector.co.nz/).)

- *Izobraževanje, usposabljanje in raziskovanje.* Primeri dobre prakse so socialno podjetniški inkubatori v Braziliji. Dva izmed bolj znanih sta Mreža tehnoloških inkubatorjev ljudskih zadrug in Regionalni inkubator ljudskih zadrug Zvezne univerze v São Carlosu. Univerzitetni inkubator od leta 1998 podpira ustanavljanje solidarnostnih zadrug ter podjetij v ruralnih in urbanih območjih države São Paulo na jugovzhodu Brazilije. Med drugim podpira delovanje čistilnega servisa, ki deluje v obliki zadruge v mestu São Carlos, in mizarske delavnice v ruralnih območjih São Paula. V prvem primeru zadruga po desetih letih obstoja šteje 250 članov, od tega 70 odstotkov žensk, ter ustvarja dobiček, ki zadostuje za preživetje družin članov. Mizarska delavnica, ki prav tako deluje kot socialno podjetje, je namenjena izdelavi lesenih gradbenih komponent za domove, zaposluje pa večinoma ženske. Te so začele razvijati dodatne dejavnosti in nove izdelke ter v svoje dejavnosti vključevati mlade. ([Http://socck.se](http://socck.se).)
- *Kultura, športne in druge prostočasne dejavnosti.* Večinoma gre za kombinacijo potrošniških in specializiranih zadrug, kot je ameriška REI, specializirana za proizvodnjo in prodajo opreme za šport in prosti čas. Glede na navedbe revije *Fortune* se zadruga REI uvršča med sto podjetij, za katere je najboljše delati. Začetek zadruge sega v leto 1938, ko se je 23 prijateljev, ljubiteljev plezanja, odločilo ustanoviti zadrugo, namenjeno športu. Danes ima REI več kot 6 milijonov članov. ([Http://www.rei.com](http://www.rei.com).)
- *Socialni turizem.* Prav gotovo je velik izziv klasičnim oblikam turistične ponudbe. Pomen takšne ponudbe je prepoznala tudi Evropska komisija, saj je podprla projekt BITS – Mednarodni urad za socialni turizem (<http://www.bits-int.org/en/index.php>), nepridobitno združenje, ki promovira dostopnost turizma za vse skupine, predvsem revne.
- *Energetika.* Poudarek je na alternativnih virih in trajnostnem razvoju. Energetske zadruge se zelo pogosto ukvarjajo z vetrnimi elektrarnami, pa tudi s sistemi ogrevanja, povezanimi s sežiganjem odpadkov. Izjemen primer je škotski otok Eigg, ki meri zgolj 31 km² in je bil vse do leta 1997 v zasebni lasti. Takrat je otok odkupilo šestdeset otočanov in ti so potem ustanovili svoje socialno podjetje. Ukvarjalo se je z razvojem turizma na otoku (zgradili so trgovino, pošto, čajnico, plažo opremili s stranišči in prhami). Naslednji velik projekt, otočani so ga poimenovali *Island going Green* (Zeleni otok), je bila postavitev vetrnih elektrarn na otoku. Projekt sta financirala Nacionalna loterija Škotske in podjetje *Highlands and Islands Community Energy Company*. ([Http://www.isleofeigg.net](http://www.isleofeigg.net).) Otok je bil januarja 2010 eden izmed zmagovalcev natečaja Veliki zeleni izziv, ki ga je organizirala nacionalna loterija NESTA. Glavni dobiček v vrednosti milijon funtov so si razdelili štiri projekti, ki jim je v letu dni uspelo zmanjšati izpust ogljikovega dioksida na čim bolj inovativne načine, ki so vključevali celotno skupnost. ([Http://islandgoinggreen.org/2010/01/22/one-week-on/](http://islandgoinggreen.org/2010/01/22/one-week-on/).)
- *Potrošništvo.* Gre predvsem za trgovske zadruge, sorodne nam znanim trgovskim verigam, kot je Tuš. Vendar po podatkih novembrske številke revije *Manager* Mirko Tuš, ki velja za najbogatejšega Slovenca, zaposlene plačuje precej manj kot konkurenčna podjetja, te trgovske zadruge pa so v lasti bodisi malih proizvajalcev, ki te zadruge oblikujejo (podobno našim kmetijskim zadrugam), bodisi zaposlenih (najpogosteje pa oboje). Coop, ki velja za največjo verigo supermarketov v Italiji sploh, sestavlja grozd manjših zadrug, v katerih sta temeljni načeli solidarnost in vzajemnost. Coop zaposluje skoraj 56.000 ljudi, ima nekaj več kot 6 milijonov članov ter ustvarja letni dobiček v višini dobrih 11 milijard evrov. ([Http://en.wikipedia.org/wiki/Coop_\(Italy\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Coop_(Italy)).) Italijanska pokrajina Emilia Romagna je eno najbolj razvitih območij s socialno ekonomijo na svetu, saj skoraj polovico bruto domačega proizvoda (BDP) v pokrajini ustvarijo socialna podjetja, prav tako pa regija slovi po 50 odstotkov višjem deležu BDP na prebivalca v primerjavi z državnim povprečjem, kar dva od treh meščanov Bologne pa sta člana kake zadruge. ([Http://www.cooperativegrocer.coop/articles/index.php?id=483](http://www.cooperativegrocer.coop/articles/index.php?id=483).)

- *Industrijska produkcija.* Socialna ekonomija je usmerjena v ekološko proizvodnjo. Na konferenci smo spoznali primer iz Brazilije. Domačini iz območja Manaus v Amazoniji so se organizirali v zadruga, ki proizvajajo inovativne proizvode s področja energetike, pa tudi farmacevtske izdelke, kot so protivnetna zdravila. Proizvajajo jih na podlagi tradicionalnih znanj, njihovi izdelki pa so iz ekoloških materialov. Odlikuje jih skrb za okolje in trajnostni razvoj Amazonke, saj jo želijo ohraniti za prihodnje rodove. Zadruga se nenehno spopadajo s problemi pretirane državne regulacije, saj država ne spodbuja socialnega podjetništva in socialnih gibanj, ki so pogosto povezana s socialno ekonomijo.
- *Kmetijska pridelava.* Velja za eno najbolj razširjenih oblik socialnega podjetništva in socialne ekonomije. Kako se delovanje kmetijskih zadrug povezuje z zagovarjanjem pravic prvotnih prebivalcev, je vidno iz številnih kmetijskih zadrug v Južni in Srednji Ameriki. V Evropi takšne zadruga velikokrat povezujemo s pojmom pravične trgovine. Mato Grosso do Sul je ena izmed držav Brazilije, v kateri pleme Janavama proizvaja semena urukuja in andirobe; semena odkupuje kozmetično podjetje Aveda, specializirano za naravno kozmetiko. Ekološko kmetijstvo Braziliji na leto prinese 70 milijonov evrov dobička. (http://findarticles.com/p/articles/mi_m0BEK/is_1_11/ai_100141243.)
- *Obrtništvo.* Gre za obrtništvo v lokalnem okolju, z lokalnimi znanji in materiali. Udeleženci konference smo imeli srečo, saj smo lahko poskusili izdelke socialnega podjetja, specializiranega za ročno izdelavo čokolade, predstavili pa so nam tudi primere povezovanja lokalnih znanj in izkušenj s podjetništvom. Tu se je pokazala švedska praktičnost, saj je veliko lokalnih socialnih podjetij specializiranih za proizvodnjo zimskih oblačil, smučarske opreme, opreme za kampiranje in spodnjega perila za zimske športe. Za enega največjih izvoznikov Švedske velja Bjorn Börg, ki je svojo teniško slavo prenesel v izdelavo spodnjega perila, vendar se pri tem ni odločil za socialno podjetništvo, temveč za donosnejšo

kapitalistično različico. Njegovo perilo lahko kupite po zasoljenih cenah, vendar ga proizvajajo na Kitajskem. Odgovoren potrošnik bo s Švedske tako odšel z lokalno pridelanim sirom ali čokolado, ki veljata za specialiteti.

- *Združni stanovanjski projekti in gradnja.* Eden bolj znanih projektov zadnjih let je zeleno stockholmsko naselje Hammarby Sjöstad. Hammarby danes velja za vodilni model urbane ekološke gradnje na svetu. Rešitve, ki jih ponuja, so izjemne, saj na primer naselje kar 50 odstotkov energije, ki je potrebuje za svoje potrebe, proizvede samo. To omogoča reciklaža odpadnih vod: pozimi jih uporabijo za sistem ogrevanja, poleti omogoča hlajenje prostorov, porabo vode pa za polovico zmanjšajo tako, da vodo za umivanje in prhanje zmešajo z zrakom in tako povečajo prostornino vode. (http://www.hammarbysjostad.se/frameset.asp?target=inenglish/inenglish_project.asp. <http://www.sweden.se/eng/Home/Lifestyle/Sustainability/Reading/Hammarby-Sjostad--living-green-in-central-Stockholm>.)

Na konferenci smo imeli priložnost spoznati številne potenciale socialne ekonomije, predvsem v smislu ponujanja alternative obstoječi kapitalistični ureditvi sveta. Ključno za uspešnost socialne ekonomije in socialnega podjetništva je predvsem spoznanje, da lahko uporaba načel podjetništva pripomore k doseganju socialnih ciljev. Maksimizacija dobička je v kontekstu socialne ekonomije podrejena maksimizaciji družbenih koristi. Pojem konkurenčnosti se tako iz negativne paradigme neoliberalnega kapitalizma spremeni v orodje za doseganje trajnostnega razvoja.

Za razvoj prakse socialne ekonomije na lokalni ravni je pomembno učenje na podlagi analogije, ne pa s kopiranjem praks iz tujine. Trg namreč ni proaktiven, temveč interaktiven, zato se je nujno povezovati in ustvariti mrežo socialne ekonomije, katere cilj je ustvarjanje novega družbenega reda.

Verjetno najpomembnejša popotnica konference pa je bilo sporočilo: misli lokalno, deluj lokalno, povezuj se globalno!